

Халықаралық гуманитарлық **техникалық университет**

Құқық нормалары және нысандары

Тексерген: Байтерекова К.Б

Орындаған: Қартбаева Ж.Қ

301-18топ

Жоспар:

I.Кіріспе

- 1.Құқық нормасына түсінік және оның белгілері;**
- 2.Құқық нормасының түрлері;**
- 3.Құқық нормасының құрылымы;**

Адам әр түрлі әлеуметтік қатынастарға түседі. Қарым-қатынас нәтижесінде адамдар арасында өзара әрекеттестік қалыптасады, түсіністік пайда болады, қамқорлық жасау және көмек беру жүзеге асады. Қоғамдық қатынастар әлеуметтік нормалар арқылы реттеледі, олардың арасында құқық нормалары ерекше орын иеленеді.



Құқық нормалары заңдар мен нормативті құқықты актілерде көрініс табады. Жалпы адамзаттық құндылықтар және әділеттілік, ізгілік, теңдік, бостандық идеялары құқықтың негізі болып табылады. Құқық дегеніміз — мемлекет арқылы қамтамасыз етілетін, әділеттілік туралы адамдардың көзқарастарынан көрініс табатын, жалпыға бірдей міндетті нормалардың жиынтығы.



Құқықтық норманың құндылығы

- құқықтық нормалар қоғамды реттеп басқарудың құралы, сол арқылы адамдардың, заңды тұлғалардың қарым-қатынастарына дұрыс бағыт беріп отырады;
- құқықтық нормалар қоғамның дамуына пайдалы қатынастарды қолдап, қолайсыздарын қысқартып, экономикалық, әлеуметтік жағдайдың жақсаруына мүмкіншілік жасап отырады;
- құқықтық нормалар қоғамда әділеттікті, теңдікті, бостандықты т.б. демократиялық қағидаларды қалыптастырады;
- құқықтық нормалар халықаралық, мемлекетаралық байланысты, қатынасты жақсартудың құралы;



Құқықтық норманың ерекшелігін оның белгілері анықтайды.

1. Норма мемлекеттік органның қабылдаған бекіткен актісі, оның заңды күші бар. Мұндай нормалар қағамдағы тәртіптің үлесіне айналады. Өткені, ол нормаларды халықтың басым көпшілігі дұрыс орындайды.
2. Нормада субъектілердің құқығы мен міндеттері, орындалу жолдары толық көрсетіледі.
3. Норма ерікті түрде орындалмаса, еріксіз орындатылуы.
4. Құқықтық нормалардың жүзеге асырылуын, орындалуын мемлекет қамтамасыз етеді.
5. Құқықтық норма адамдардың, қоғамның тәртібінің кепілдігі болуы.

Құқық нормаларының белгілері

- **Жалпыға міндеттілігі-** Ол адамдардың мүмкін және міндетті әрекеттеріне қатысты мемлекеттің биліктік ережелерін білдіреді;
- **Формальды анықтылығы-** Ол жазбаша түрде ресми құжаттарда көрініс табады;
- **Мемлекетпен байланысы-** Оны мемлекеттік органдар орнықтырады және мемлекеттік әсер ету шараларымен қамтамасыз етіледі;
- **Ұсынушылық-міндеттемелік сипат-** Ол бір субъектілерге құқықтар берсе, келесі субъектілерге міндеттер жүктейді, себебі құқық міндетсіз, ал міндетті құқықсыз жүзеге асыру мүмкін емес.



Құқықтық норманың құрылымы

- Қисынды мағынамен оның ішкі мазмұнының элементтерін айқындап көрсету



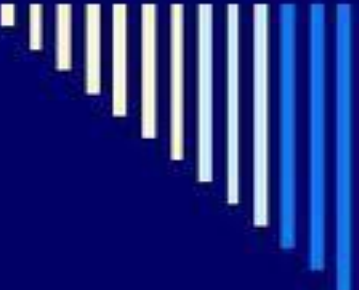
ҚҰҚЫҚТЫҚ НОРМАНЫҢ ІШКІ ҚҰРЫЛЫМЫ



Құқықтық норманың гипотезасы

- құқықтық норманы қолдану (немесе қолданбау) үшін қажетті өмірдегі мән-жайлардың бар екенін көрсететін құқықтық норманың бөлшегі.





Гипотезаның үш түрі болады:

- - егерде норманың іс-әрекеті бір жағдайдың болуы немесе болмауымен байланысты болса, мұндай гипотезаны жай деп атайды;
- - егерде құқықтық норманы қолдану үшін екі, одан да көп мән-жайлар қажет болса, ондай гипотезаны күрделі дейді.
- - егер құқықтық норманың қолданылуы бірнеше мән-жайдың біреуіне байланысты болса, оны балама (альтернативті) гипотеза деп атайды.





Құқықтық норманың диспозициясы

Құқықтық қатынасқа қатысушылардың мінез-құлқы қандай болу керек екенін анықтайтын құқықтық норманың бөлшегі.



Диспозицияның үш түрі болады:

- - жай немесе жалпылама диспозиция – нормада субъектілердің құқығы мен міндеттері айқын көрсетілмейді;
- - айқын түрі - диспозицияның мазмұны нормада анық көрсетіледі.
- - сілтеме түрі – диспозицияның мазмұны туралы басқа нормаға сілтеу жасалады.

Құқықтық норманың санкциясы

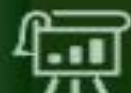
- Диспозиция бұзылған жағдайда қолданылатын жағымсыз шараны көрсететін құқықтық норманың бөлшегі.

Санкцияның үш түрі болады:

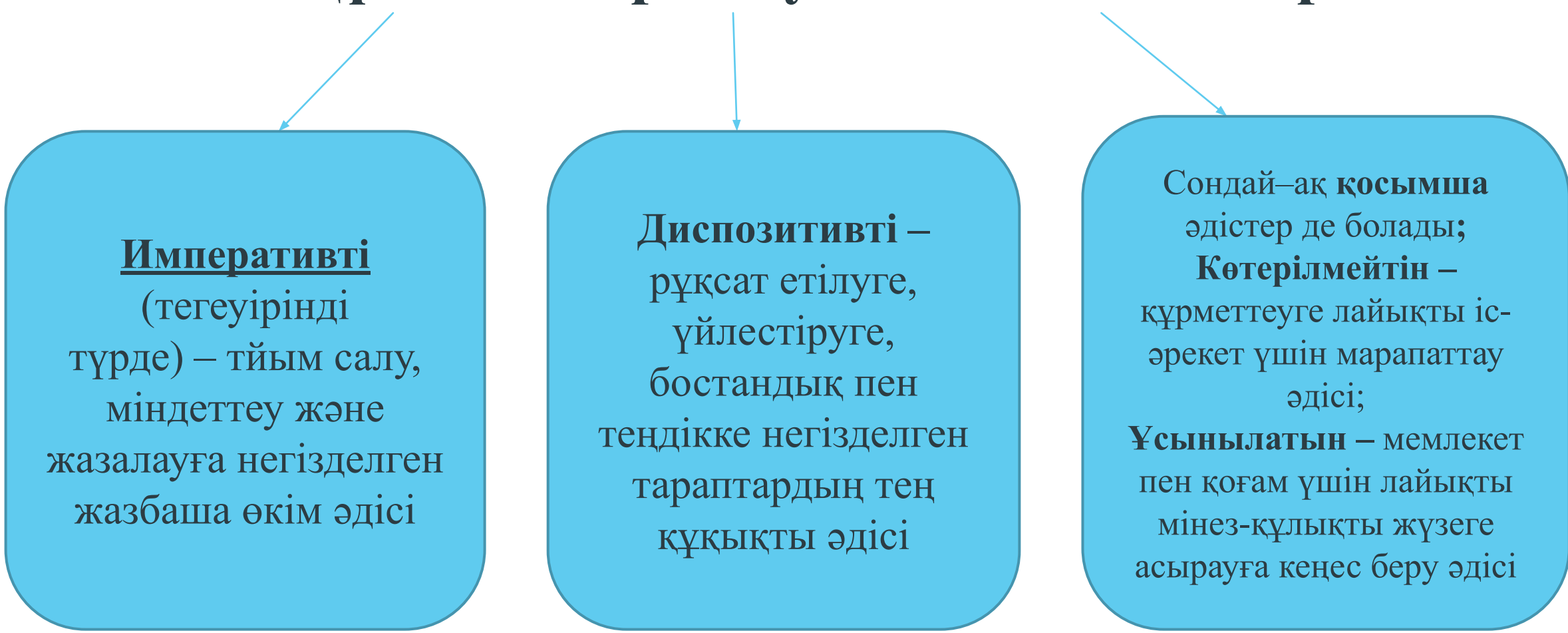
- абсолютті айқын санкция;
- салыстырмалы айқын;
- альтернативтік санкция.

Құқықтық норма түрлері

1. Қоғамның әр саласына қарай өндірістік, ауыл шаруашылық, құрылыс, мәдениет, экономика, әлеуметтік, білім, ғылым т.б. бағыттағы нормалар.
2. Құқықтың саласына қарай : конституциялық, әкімшілік, азаматтық, қылмыстық, т.б. саладағы нормалар.
3. Атқаратын жұмысына қарай: реттеуші және қорғаушы нормалар.
4. Мазмұнына қарай: міндеттеуші, тиым салушы, ерік беруші нормалар.
6. Субъектілеріне қарай : жалпылама нормалар, арнаулы нормалар.
7. Көтермелейтін құқық нормалар
8. Норма-анықтамалар.
9. Норма-принциптер бекітетін.



Құқықтық реттеудің негізгі әдістері



```
graph TD; A[Құқықтық реттеудің негізгі әдістері] --> B[Императивті]; A --> C[Диспозитивті]; A --> D[Сондай-ақ қосымша әдістер де болады; Көтерілмейтін – құрметтеуге лайықты іс-әрекет үшін марапаттау әдісі; Ұсынылатын – мемлекет пен қоғам үшін лайықты мінез-құлықты жүзеге асырауға кеңес беру әдісі];
```

Императивті
(тегеуірінді түрде) – тйым салу, міндеттеу және жазалауға негізделген жазбаша өкім әдісі

Диспозитивті – рұқсат етілуге, үйлестіруге, бостандық пен теңдікке негізделген тараптардың тең құқықты әдісі

Сондай-ақ **қосымша** әдістер де болады;
Көтерілмейтін – құрметтеуге лайықты іс-әрекет үшін марапаттау әдісі;
Ұсынылатын – мемлекет пен қоғам үшін лайықты мінез-құлықты жүзеге асырауға кеңес беру әдісі



НАЗАРЛАРЫҢЫЗҒА РАХМЕТ!!!